

В. Распопов, кандидат фізико-математичних наук, директор Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України:

«Модель дослідницького університету. <...> Проблема залучення молоді у вітчизняну науку стала вже хронічною для України. Цю проблему, на жаль, не вдалося вирішити за допомогою численних урядових постанов, ухвалених за всі роки перебудови і незалежності. Нині середній вік науковців, які працюють у науково-дослідних установах Національної академії наук України, неухильно наближується до пенсійної позначки. І якщо найближчим часом не вжити рішучих заходів – створити сприятливі умови для неперервної творчої освіти і поступового входження в науку амбітної молоді – призерів шкільних предметних олімпіад, переможців конкурсів-захистів науково-дослідних робіт Малої академії наук (МАН), лідерів зовнішнього незалежного оцінювання знань (ЗНО), – то держава може на довгі роки позбутися наявних наукових шкіл.

Багато міністерств і відомств на базі колишніх відомчих інститутів підвищення кваліфікації або курсів перекваліфікації створили галузеві вищі навчальні заклади, у яких сьогодні, здебільшого на самоокупній основі, навчають необхідних їм фахівців із пересічних випускників середньої школи. Але їхнім досвідом підготовки професійної зміни навряд чи можна скористатися, коли мова йде про відтворення наукової еліти, хоча б тому, що не всі випускники шкіл мають необхідні природні здібності для наукової роботи.

За останнє десятиріччя діяльність Малої академії наук було реально підтримано на державному рівні. Завдяки цьому сьогодні в Україні успішно діє цілісна система профорієнтаційного відбору і підготовки до наукової роботи творчої шкільної молоді. Предметні олімпіади і конкурси МАН фактично проводять серед старшокласників селекцію – найталановитіші мають можливість після закінчення школи продовжити навчання у ВНЗ на бюджетній основі за обраним фахом. На першому курсі вони зазвичай додатково отримують вагому доплату до стипендії – від Президента України або від місцевих держадміністрацій. ЗНО, яке щорічно охоплює до півмільйона майбутніх абітурієнтів ВНЗ, також визначає 60–70 найздібніших із найвищим рейтингом. Аналогічну функцію виконують і шкільні предметні олімпіади – від районного рівня до всеукраїнського і міжнародного. На жаль, наявна система моніторингу подальших творчих досягнень вихованців МАН, призерів шкільних предметних олімпіад, лідерів ЗНО, які вже стали студентами, “пробуксовує” і не забезпечує належного організаційного та науково-методичного супроводу тих студентів, які з шкільних років мріяли стати науковцями, що й демонструє незадовільний кінцевий результат –

реальний стан справ з “омолодженням” вітчизняної науки.

<...> Причина того, що школярі з неординарними творчими здібностями і схильністю до наукової діяльності згодом дуже швидко втрачають інтерес до подальшої кар’єри науковця, полягає в тому, що, ставши студентами, вони потрапляють в оточення студентської молоді з рядовими творчими здібностями і зовсім не академічними амбіціями. Адже нинішнє студентство самим життям зорієнтоване переважно не на здобуття якісної фундаментальної освіти, не на наполегливе навчання по 12–16 годин на день, а радше – на швидкі заробітки <...> Гонитва за грішми, а не за знаннями, засмоктує юні таланти. Згодом це не може не відбитися на загальній якості їхньої академічної освіти, яка, як відомо, для майбутнього науковця в принципі неможлива без наполегливої щоденної самопідготовки, багатогодинної самостійної роботи над підручниками, у бібліотеці тощо. Так поступово, за два-три роки навчання змінюються життєві орієнтири талановитої студентської молоді, на яку держава поклала надію як на майбутню наукову зміну.

Вихід із ситуації, що склалася, автор вбачає в тому, щоб на базі НЦ “МАН України”, НБУ ім. В. І. Вернадського, науково-дослідних інститутів і профільних науково-навчальних центрів, які вже діють у НАН України, створити в Україні хоча б один дослідницький університет світового рівня, на навчання в який запрошуватимуть абітурієнтів із призерів шкільних предметних олімпіад, переможців конкурсів-захистів науково-дослідних робіт МАН, лідерів ЗНО.

При цьому навчання талановитих студентів у дослідницькому університеті має здійснюватися винятково на бюджетній основі.

На етапі становлення, поки буде визначено необхідну матеріально-технічну базу, створено базові кафедри, сформовано професорсько-викладацький колектив, дослідницький університет може функціонувати як громадська інституція при НЦ «МАН України». Принципи неперервності й наступності в освіті елітної наукової молоді будуть забезпечені, якщо студенти I–III курсів матимуть можливість творчо спілкуватися і один з одним, і з науковцями НАН України в гуртках МАН, продовжуючи науково-дослідну діяльність, до якої вони долучилися, готуючись до конкурсів-захистів науково-дослідних робіт МАН. У студентському середовищі дослідницького університету має домінувати культ знань, а не майбутніх високих заробітків» *(Распопов В. Щоб вивчитись на науковця // Вісник НАН України. – 2012. – № 12. – С. 44–46).*